

УДК 336.77:631.1

Поліщук Н.В.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів,

Вінницький фінансово-економічний університет

КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЯК ПРІОРИТЕТНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто тенденції кредитного забезпечення сільського господарства як важливого сектору економіки країни та наведено оцінку частки банківського кредитування обігових коштів аграрного сектору. Проаналізовано процентні ставки за новими кредитами сільськогосподарським корпораціям. Встановлено динаміку залучення пільгового кредитування для аграрного сектору, суть якого полягає у тому, що кредити надаються банкам, з частковим погашенням кредитних ставок за рахунок коштів державного бюджету. Розглянуто напрями та обсяги використання залучених кредитних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами.

Ключові слова: кредитування, сільське господарство, фінансові ресурси, економічне зростання.

КРЕДИТОВАНИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА КАК ПРИОРИТЕТНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Полищук Н.В.

В статье рассмотрены тенденции кредитного обеспечения сельского хозяйства как важного сектора экономики страны и приведена оценка доли банковского кредитования оборотных средств аграрного сектора. Проанализированы процентные ставки по новым кредитам сельскохозяйственным корпорациям. Установлено динамику привлечения льготного кредитования для аграрного сектора, суть которого заключается в том, что кредиты предоставляются банкам, с частичным погашением кредитных ставок за счет средств государственного бюджета. Рассмотрены направления и объемы использования привлеченных кредитных ресурсов сельскохозяйственными предприятиями.

Ключевые слова: кредитования, сельское хозяйство, финансовые ресурсы, экономический рост.

CREDITING OF AGRICULTURAL HOLDING AS A PRIORITY COMPOSITION OF DEVELOPMENT OF ECONOMY OF UKRAINE

Polishchuk N.

The article deals with the tendencies of credit provision of agriculture as an important sector of the country's economy. An estimation of the share of bank lending of working capital of the agrarian sector is presented. The interest rates on new loans to agricultural corporations are analyzed. The dynamics of attraction of preferential lending for the agrarian sector, the essence of which is that loans are provided to banks, with partial repayment of credit rates at the expense of the state budget, is established. The directions and volumes of use of attracted credit resources by agricultural enterprises are considered.

Keywords: lending, agriculture, financial resources, economic growth.

Постановка проблеми. Сільське господарство будь-якої країни залишається основною продовольчою галуззю економіки, стан якої залежить від обсягів коштів, вкладених у її розвиток. У сфері сільського господарства кредитні ресурси відіграють вирішальну роль: сезонний розрив між вкладенням і надходженням коштів, безперервність процесів відтворення, значна потреба в обігових засобах перетворюють кредит в основне джерело поповнення фінансових ресурсів. Дослідження фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств, свідчить про те, що вони в основному працюють за рахунок власних ресурсів, які є недостатніми для самофінансування, тому гостро постає потреба у залученні фінансових ресурсів, що обумовлено кредитуванням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням кредитних відносин у сільському господарстві присвячені праці таких вчених як: Барановський І. М., Вовк В. Я., Гаркуша О. В., Кушнір С. О., Маслак Н., Маслак О., Хмеленко О. В. та інші. Їх творчий внесок сприяє ефективному

управлінню фінансово-кредитними ресурсами, в тому числі кредитним забезпеченням розширеного відтворення у сільському господарстві. Однак постійна зміна умов ринкового середовища ставить нові виклики перед суб'єктами кредитних відносин, тому виникають проблеми кредитування сільського господарства в мінливих умовах розвитку економіки країни, які потребують їх вирішення.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення теорії і практики кредитування сільського господарства у забезпеченні сталого розвитку економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для стабільного функціонування виробничого процесу сільськогосподарським підприємствам слід мати певні запаси матеріальних і фінансових ресурсів. Закономірним явищем для підприємств галузі є формування ресурсів, в першу чергу, за рахунок власних джерел. Однак, через різноманітні обставини як загальні, так і специфічні для кожного сільськогосподарського підприємства, потреба в додаткових фінансових ресурсах

Таблиця 1. Кредити нефінансовим корпораціям, за видами економічної діяльності і строками погашення (залишки коштів на кінець грудня 2016 року) [2]

Види економічної діяльності	Усього		У тому числі за строками			За видами валют	
	Млн. грн.	%	До 1 року	Від 1 року до 5 років	Більше 5 років	національна	іноземні
Усього надані	822114	100	306002	353748	162364	417432	404683
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	55374	6,7	24486	19781	11107	38148	17226
Усього прострочені	191814	100	81507	84968	25338	35337	152768
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	5273	2,7	3356	1880	36	1506	3767

може раптово і стрімко зростати, що й зумовлює необхідність одержання кредиту [1].

За різними оцінками, в Україні частка банківського кредитування має менш як 20% обігових коштів аграрного сектору, в той час як у розвинутих країнах вона досягає 70%. За даними НБУ, залишки кредитів на рахунках банків станом на кінець грудня 2016 року були майже 822,1 млрд грн (станом на кінець грудня 2015 року – 787,8 млрд грн), із яких 50,8% – кредити, надані в національній валюті, 49,2% – в іноземних валютах. Із них лише 55,4 млрд грн (6,7%) – кредитні кошти, надані підприємствам сільського, лісового та рибного господарств (станом на кінець грудня 2015 року – 48,4 млрд грн або 6,1%) (табл. 1).

Із загальної суми прострочених кредитних зобов'язань (191,8 млрд грн, з яких 18,4% в національній валюті та 79,6% – в іноземних) тільки 2,7% (5,3 млрд грн) – кредити, надані підприємствам галузі. Станом на кінець грудня 2015 року загальна сума прострочених кредитів становила 157,1 млрд грн, із яких 5,9 млрд грн (3,8%) – кредити, надані підприємствам сільського, лісового та рибного господарств (28,6% у національній валюті та 71,47% – в іноземних валютах).

Середньозважені процентні ставки, під які залучали кредити підприємства АПК 2016 року в національній валюті, коливалися в межах 14,01–21,19%, в іноземних – 6,33–10,7% річних. Водночас за даними НБУ за грудень 2016-го року розмір ставки кредиту для суб'єктів сільсько-го господарства становив 18,4%, що вище середньої ставки за галузями економіки (14,2%). Нагадаємо, що облікова ставка НБУ протягом 2016 року знизилася від 22,0 до 14,0% [3].

Процентна ставка за новими кредитами сільськогосподарським корпораціям у грудні 2016 р. та обсяги кредитів наведені у табл. 2.

Станом на кінець грудня 2016 року, підприємства агропромислового комплексу залучили кредити

загальним обсягом 55374 млн. грн., в тому числі: понад 24486 млн. грн. короткострокові, 19781 млн. грн. середньострокові та 11107 млн. грн. довгострокові кредити (табл. 3).

Таблиця 2. Процентна ставка за новими кредитами сільськогосподарським корпораціям у грудні 2016 р. [2]

Обсяги кредитів, млн. грн.	Україна
Усього	6 422
У тому числі:	
овердрафт	784
без урахування овердрафт	5 639
У національній валюті	5 132
У тому числі:	
овердрафт	784
без урахування овердрафт	4 348
В іноземній валюті	1 291
У тому числі:	
овердрафт	–
без урахування овердрафт	1 291
Процентна ставка	
Усього	18,4
У тому числі:	
овердрафт	23,8
без урахування овердрафт	17,7
У національній валюті	20,4
У тому числі:	
овердрафт	23,8
без урахування овердрафт	19,8
В іноземній валюті	10,7
У тому числі:	
овердрафт	–
без урахування овердрафт	10,7

Таблиця 3. Кредити надані сільськогосподарським корпораціям, у розрізі регіонів і строків погашення [2]

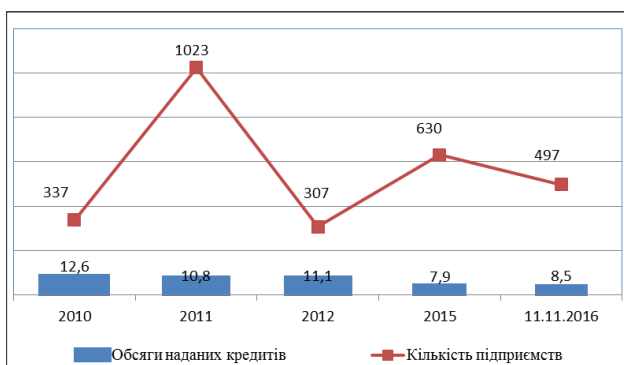
Регіони	Усього	у тому числі за строками		
		до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років
Усього	55 374	24 486	19 781	11 107
Вінницька	719	304	414	1
Волинська	436	206	229	1
Дніпропетровська	6 256	1 174	2 168	2 914
Донецька	294	174	120	–
Житомирська	149	55	91	2
Закарпатська	73	28	45	0
Запорізька	1 063	557	500	6
Івано-Франківська	272	146	111	16
Київська та м. Київ	27 532	10 398	9 210	7 923

(Закінчення таблиці 3)

Кіровоградська	1 114	189	925	–
Луганська	94	29	63	1
Львівська	2 864	2 421	414	29
Миколаївська	2 253	1 891	357	4
Одеська	1 708	680	999	28
Полтавська	1 783	1 391	356	36
Рівненська	392	356	27	9
Сумська	652	161	467	24
Тернопільська	1 080	499	513	68
Харківська	2 944	1 351	1 573	21
Херсонська	551	262	284	4
Хмельницька	1 285	1 172	110	3
Черкаська	947	438	500	9
Чернівецька	298	276	22	0
Чернігівська	616	327	281	7

В Україні з 2003 року діє система пільгового кредитування для аграрного сектору, суть якого полягає у тому, що кредити надаються не безпосередньо виробникам, а банкам, з частковим погашенням кредитних ставок за рахунок коштів державного бюджету [4].

За статистичними даними Національного банку України, станом на 01.12.2015 кредити, надані підприємствам агропромислового комплексу, склали близько 115,5 млрд гривень. Динаміку залучення вітчизняними агропромисловими підприємствами пільгових кредитів наведено на рис. 1:

Примітка: у 2013-2014 рр. пільгові кредити не залучалися

Рис. 1. Динаміка залучення пільгового кредитування підприємствами АПК України у 2010-2016 роках [5]

Загалом програмою державного пільгового кредитування скористалися у 2015 році 630 українських підприємств, а станом на листопад 2016 – 497 підприємств [6].

Розглянемо напрями та обсяги використання залучених кредитних ресурсів підприємствами агропромислового комплексу (табл. 4).

В агропромисловому комплексі України станом на 1 листопада 2016 року зареєстровано 45 898 активних сільськогосподарських підприємств, що на 3,7% менше, ніж на аналогічний період 2015-го. Згідно з інформацією аналітичного департаменту Української аграрної конфедерації (УАК), за рік в Україні припинили роботу 1784 сільгоспідприємства. За даними

УАК, протягом останніх чотирьох років кількість агропідприємств в Україні скоротилася більш ніж на 5,2% (2 525).

Водночас, земельний банк позичальників, які беруть кредити в банках, становить 27 млн. га. 27% оброблених площ припадає на великі агрохолдинги, а 60% — на невеликі й середні фермерські господарства, які обробляють від 500 га до 50 тис. га. Таким чином, попит на банківські послуги формують підприємства різні за розмірами, організаційно-правовими формами господарювання та власністю.

Наразі наявність партнерських програм із виробниками вражає. За інформацією сайтів великих банків України кожен з них пропонує одну чи декілька програм щодо придбання засобів захисту рослин, добрив, техніки тощо (ПАТ КБ «Приват-Банк», ВАТ «Державний ощадний банк України», ПАТ АБ «Укргазбанк», АТ «Райф-файзен Банк Аваль», ПАТ «Креді Агріколь Банк», ПАТ «ОТП Банк»).

Варто зазначити, що в структурі джерел фінансування діяльності великих агропромислових формувань банківське кредитування та обслуговування, звісно, не є головним. Та й вибір фінансової установи, що обслуговує, не є проблемою: деякі іноземні компанії входять до складу об'єднань, капітал яких також представлений у банківських установах. Тому останнім часом в Україні банки роблять акцент на дрібні та середні господарства. Донедавна вони залишалися у так званому кредитному вакуумі. Їм нікуди було звертатися по позики. Річ у тому, що кредитні спілки не володіють фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення попиту аграріїв у додаткових коштах. Водночас малі та середні фермерські господарства залишалися поза увагою банків.

Згідно з офіційними даними, сьогодні в Україні працюють близько 40 тис. фермерських господарств. Цей показник залишається сталим упродовж багатьох років, що засвідчує життєздатність та конкурентоспроможність цих господарств [3].

Банками-лідерами, які активно кредитують сільськогосподарські підприємства, у 2015 році стали: «Аваль» (надав близько 32 % від загальної суми кредитів, виданих сільгоспвиробникам), «Промінвестбанк» (близько 17 %), «ПриватБанк» (близько 8 %), «Прокредитбанк», «Індекс-банк» [5].

Таблиця 4. Використання бюджетних коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення компенсації відсоткової ставки за кредитами, залученими у поточному році за 2016 рік (тис. грн.) [7]

Напрями використання кредитних коштів	Кількість позичальників			Обсяги кредитів, за якими фактично отримано компенсацію (з наростаючим підсумком)			Обсяг компенсаційних коштів		
	усього	у тому числі за строками користування кредитами		усього	у тому числі за строками користування кредитами		усього	у тому числі за строками користування кредитами	
		до 1 року	від 1 року		до 1 року	від 1 року		до 1 року	від 1 року
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Усього по Україні, в тому числі:	448	316	149	6 845 323,5	4 984 463,0	1 860 860,5	117 010,8	72 409,4	44 601,4
здійснювали витрати у галузі рослинництва	348	262	100	2 748 591,1	2 004 362,7	744 228,4	74 911,6	53 035,6	21 876,0
здійснювали витрати у галузі тваринництва	82	42	42	1 496 672,2	536 450,1	960 222,1	34 554,1	13 803,2	20 750,9
закупівля молодняку сільськогосподарських тварин та птиці	6	3	3	100 640,0	28 930,0	71 710,0	2 960,3	1 594,7	1 365,6
інші	13	9	4	2 499 420,2	2 414 720,2	84 700,0	4 584,8	3 975,9	608,9

Слід відзначити, що пропозиції банків України з обслуговування сільськогосподарських підприємств забезпечують попит на існуючі програми, які підприємства потребують як платіжно-розрахункового характеру, так і кредитного, що є основою для виконання важливого призначення банків.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, кредитування сільського господарства є одним із вагомих чинників фінансового забезпечення економічного зростання сільськогосподарських під-

приємств, що в свою чергу, в сукупності зумовлює розвиток економіки України. Проте сільськогосподарським підприємствам для отримання кредиту необхідно пройти велику кількість процедур, а також зависокі процентні ставки банків, мінлива політика та особливості діяльності аграрної сфери потребують інноваційних підходів розвитку кредитування в сучасних умовах, зокрема іпотечного кредитування сільського господарства, що є перспективами подальших досліджень.

1. Барановський І. М. Зарубіжний досвід кредитування сільськогосподарських товаровиробників / І. М. Барановський // Науковий вісник національного аграрного університету. – 2008. – № 119. – С. 236-240.
2. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
3. Маслак Н. Банки та АПК України: співпраця триває! / Н. Маслак, О. Маслак // Пропозиція. – 2017. – № 5. – С. 154-160 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://propozitsiya.com/ua/banki-ta-apk-ukrayini-spivpracya-trivaie>.
4. Вовк В. Я. Кредитування і контроль: навч. посібник [Електронний ресурс] / В. Я. Вовк, О. В. Хмеленко. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072041486/bankivska_sprava/kredituvannya_i_kontrol.
5. Кушнір С. О. Сучасні тенденції банківського та державного кредитування підприємств АПК в Україні [Текст] / Світлана Олександрівна Кушнір, Олександра Віталіївна Гаркуша // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 4. – С. 72-80.
6. Стан кредитування АПК у 2015 році [Електронний ресурс] / Міністерство аграрної політики та продовольства України. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/17529>.
7. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>.

E-mail: paltschuk@i.ua